

FRÄMMANDE ÄR – UNGAS RÖSTER OM VÅLDSBEJAKANDE EXTREMISM SKRÄMMANDE

FÖRORD

Vissa unga känner någon som åkt för att strida i en konflikt, andra har upplevt rasism och övergrepp medan några vittnar om hur propaganda och sociala mediers inflytande påverkar kompisar och bekanta. Bilden av vad som lockar unga till våldsbejakande miljöer är skiftande. Vissa söker sig bort från något, andra till något, exempelvis en gemenskap. Den här skriften innehåller ungas tankar om extremism. Det är viktigt att unga får komma till tals och att vi tar hänsyn till deras synpunkter i frågor som rör deras liv. Skriften lyfter ett urval av ungas röster kring frågan om våldsbejakande extremism och hur det som fenomenet påverkar dem i deras vardag. Utgångspunkten är sex fokusgruppsamtal med unga i Stockholm, Göteborg och Kalmar i december 2015. Vad har unga för erfarenheter av våldsbejakande extremism? Hur påverkas de i vardagen och vilket hot upplever de att våldsbejakande extremism utgör? Ungas tankar och funderingar är viktiga vid utvecklingen av förebyggande insatser mot våldsbejakande extremism.

Skriften är ett komplement till serien *Ung och extrem* (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016) där myndigheten tagit reda på mer om unga, genus och extremism. Serien består av tre delar: *Ung och extrem – om våldsbejakande högerextremism*, *Ung och extrem – om våldsbejakande vänsterextremism* och *Ung och extrem – om våldsbejakande islamistisk extremism*. Myndigheten har också tagit fram poddar om extremism som du kan hitta på vår webbplats.

Lena Nyberg, generaldirektör
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

INNEHÅLL

Förord	2
Innehåll.....	3
Sammanfattning.....	5
Inledning	7
Samtalen och sammanhanget	10
Ungas tankar om våldsbejakande extremism	11
Unga om begreppet	11
Vad är våldsbejakande extremism?.....	12
Gärningsmännen	13
Push och pull-faktorer	15
Religion och våldsbejakande extremism.....	16
Populärkultur och våldbejakande extremism	17
Ungas erfarenhet av våldsbejakande extremism	18
Rasism, främlingsfientlighet och övergrepp	18
Mediernas rapportering om våldsbejakande extremism.....	19
Bränder och gängkriminalitet	21
Hur påverkas unga i vardagen?	22
Sociala medier.....	23
Källkritik, medier och informationskunnighet	24
Hot mot samhället och demokratin?.....	25
Segregation och integration	26
Slutdiskussion	27
Det finns flera vägar in i våldsbejakande extremism.....	27
Medie- och informationskunnighet är viktiga faktorer i ett förebyggande arbete.	28
Rasism, främlingsfientlighet och diskriminering	29
Referenser	31

SAMMANFATTNING

Syftet med skriften *Främmande är skrämmande* (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016) är att skapa förståelse för och bidra med ett ungdomsperspektiv på det förebyggande arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Som ett led i detta genomförde vi under december 2015 sex fokusgruppssamtal med unga på tre platser i landet. Avsikten var att lyfta ungas röster. Skriften bör ses som ett komplement till andra myndighetsrapporter och forskning som beskriver unga men sällan låter unga komma till tals. Skriften gör inte anspråk på att ge en generell bild av vad unga tänker om våldsbejakande extremism i Sverige. I stället bör den betraktas som en ögonblicksbild av ungas perspektiv från tre olika platser i landet.

Utifrån våra samtal med unga om våldsbejakande extremism framkom att rasism, främlingsfientlighet, segregation, inflytande och diskriminering är viktiga frågor som de upplever är sammankopplade med våldsbejakande extremism. Dessa frågor representerar en ingång i frågan om våldsbejakande extremism för dessa unga. Samtalen visar att om vi utgår från ungas perspektiv kan vi få en förståelse som i sin tur ger oss värdefull kunskap för att forma förebyggande insatser mot i detta fall våldsbejakande extremism. I diskussionerna med unga dök tre generella teman upp:

- det finns flera vägar in i våldsbejakande extremism
- medie- och informationskunnighet är viktigt att lyfta fram i det förebyggande arbetet
- rasism, främlingsfientlighet och diskriminering är strukturella problem som upplevs vara kopplade till våldsbejakande extremism.

Det är en skiftande bild som framkommer av ungas driv- och dragningskrafter till våldsbejakande miljöer. Vissa söker sig bort från något, andra till något, exempelvis en gemenskap. Det blir också tydligt att genusperspektivet blir viktigt för vuxna att lyfta in i samtalen med unga. Det är inte självklart att de unga själva gör genusanalys. Tydligast är dock vikten av att möta unga i frågor som är viktiga för dem som ingång till frågor som är viktiga för samhället i stort.

INLEDNING

Våldsbejakande extremism är ett allvarligt problem för demokratin. Våldet som extremistiska grupper eller personer använder och legitimerar som en politisk metod utmanar och hotar det demokratiska samhället.¹ I Sverige finns det i huvudsak tre våldsbejakande extremistiska rörelser: högerextremism, vänsterextremism och islamistisk extremism.

Trots stora ideologiska olikheter mellan grupperna finns ett gemensamt drag som förenar dem i underkännandet av demokratiska principer och spelregler, vilket utgör ett hot mot grundläggande demokratiska värden. Våldet som dessa grupper riktar mot individer på grund av till exempel deras politiska eller religiösa övertygelse, etniska tillhörighet, sexuella läggning, könsuttryck eller könsidentitet är ett angrepp på principen om alla människors lika värde. Det är därför angeläget att med gemensamma krafter värna grundläggande demokratiska värderingar och respekten för mänskliga rättigheter. Detta är de viktigaste utgångspunkterna i arbetet för att minska grogrunden för våldsbejakande extremism (skr. 2014/15:144).

Att inkludera ett genusperspektiv i våldsförebyggande arbete, oavsett vilket våld det handlar om, är viktigt för att få perspektiv på vad som kan tänkas ligga bakom våldshandlingen och hur ett förebyggande arbete kan utvecklas. MUCF:s ungdomsenkät 2015² visar att risken för att utöva våld är 4,4 gånger större för killar som instämmer i stereotypa påståenden om könsroller jämfört med killar som inte instämmer i påståenden om vare sig stereotypa könsroller eller stereotypa normer. Kön är alltså en viktig variabel att ta i beaktande. Likaså gruppens betydelse. Grupptillhörighet har betydelse för maskulinitetskonstruktioner och våld. Att utöva våld inför "sin" grupp kan bekräfta den maskulina statusen, men det kan även vara så att lojaliteten till en grupp kan kräva ett våldsamt agerande (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014a). Denna kunskap kan vara bra att ha med sig i våldsförebyggande arbete med unga.

Det är även viktigt att forma insatser kring faktorer som är möjliga att förändra. Kön i sig är en faktor som inte är möjlig att förändra som en del av ett våldsförebyggande arbete, däremot kan vi förändra hur vi skapar kön. Vi kan förändra de förväntningar som finns på hur killar respektive tjejer ska vara och hur dessa förväntningar bidrar till att killar och män i högre grad än tjejer och kvinnor utövar våld, både mot andra män och mot kvinnor. För att kunna göra detta behöver vi förstå hur normer kring maskulinitet och femininitet ser ut i olika grupper och hur dessa normer påverkar människors agerande.

Det är nödvändigt att arbetet med att förebygga våld, hot, kränkningar och trakasserier blir strategiskt och långsiktigt i landets kommuner samt att frågan om att förebygga våldsbejakande extremism innefattas i ett sammanhållet våldsförebyggande arbete.

¹ Det demokratiska samhället avser: "mänskliga rättigheter och demokratiska principer såsom de fastslagits i regeringsformen (RF) och i internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter utgör samhällets grundläggande värdegrund." (skr. 2014/15:144).

² Ungdomsenkäten genomfördes under våren och sommaren 2015. Enkäten gick ut till 5 000 slumpmässigt utvalda unga mellan 16 och 25 år som var bosatta i Sverige. Ungefär 45 procent av de unga besvarade enkäten och det är deras svar som utgör det statistiska underlaget.

Det handlar om att:

- förebygga risken att unga attraheras av våldsbejakande extremistiska miljöer
- förebygga stereotypa förståelser av könsroller
- minska risken för våldsutövande och hatbrott.

För att åstadkomma normförändringar behöver samhället arbeta aktivt med frågan. Handboken Inget att vänta på (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014b) är ett verktyg för kommuner, organisationer och enskilda verksamheter att utveckla ett våldsförebyggande arbete med barn och unga utifrån en genusförändrande ansats. Inom ramen för ett sådant arbete bör även insatser för att förebygga våldsbejakande extremism ingå.

Ungdomspolitik handlar i grunden om mänskliga rättigheter och att alla människor är lika mycket värda. Utifrån detta ska unga få komma till tals och synliggöras i frågor som rör deras liv (prop. 2013/14:191). Det här är en av fyra skrifter om unga, genus och våldsbejakande extremism. I skriften lyfter vi ett urval av röster från unga om hur frågan, utifrån vad ungdomarna själva säger, påverkar dem i vardagen.³

De övriga tre skrifterna handlar om:

- den våldsbejakande vänsterautonoma miljön (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016a)
- den våldsbejakande islamistiska miljön (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016b)
- den våldsbejakande högerextrema miljön. (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016c).

³ Ungdomsperspektivet som är en del av ungdomspolitiken handlar i grunden om mänskliga rättigheter och att alla människor är lika mycket värda, utifrån detta ska unga få komma till tals och synliggöras i frågor som rör deras liv. För att få veta vad unga tycker och har för erfarenheter av en särskild fråga måste de tillfrågas. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har tillsammans med Barnombudsmannen (BO) i uppdrag att stärka barnrätts- och ungdomsperspektivet. Som ett led i detta arbete tar MUCF och BO fram information och ger stöd till landets kommuner, landsting och regioner i deras arbete med att stärka barnrätts- och ungdomsperspektivet. Att lyfta ungas röster utgör ett av de två ben som ungdomsperspektivet vilar på. Det andra utgörs av kunskap om unga.

Tillsammans ger de en bred bild av våldsbejakande extremism i Sverige utifrån ett ungdoms- och genusperspektiv.

- Måns Lundstedt har skrivit om den vänsterautonoma miljön. Han är forskningsassistent vid Södertörns högskola och arbetade senast i det internationella forskningsprojektet *Anarchists in Eastern and Western Europe*.
- Evin Ismail har skrivit om islamistisk extremism. Hon är doktorand i sociologi vid Uppsala universitet och hennes avhandlingsarbete handlar om varför ungdomar ansluter sig till IS och sociologiska aspekter av IS propaganda i sociala medier.
- Cristian Ov Norocel har skrivit om den högerextrema miljön. Han är fil.dr. i statsvetenskap och hans forskning kretsar kring högerextrema miljöer och högerpopulistiska partier ur ett genusvetenskapligt perspektiv.

Utöver skrifterna finns också tre podcasts. En om våldsbejakande vänsterextremism, en om våldsbejakande högerextremism och en om våldsbejakande islamistisk extremism. De är inspelade tillsammans med författarna och du hittar dem på www.mucf.se

SAMTALEN OCH SAMMANHANGET

I december 2015 genomförde vi samtal där unga fick möjlighet att diskutera våldsbejakande extremism. Övergripande teman för samtalen var:

- om ungdomarna känner till begreppet
- vilka erfarenheter de har
- hur ungdomarna och deras omgivning påverkas
- vilka strukturella konsekvenser de ser, anser de till exempel att våldsbejakande extremism är ett hot mot samhället eller demokratin.

Samtalen utfördes tillsammans med Fryshuset och sammanlagt genomfördes sex fokusgruppsamtal, två i Stockholm, två i Göteborg och två i Kalmar. Totalt deltog 48 unga mellan 15 och 25 år. Alla samtalen genomfördes i samband med någon verksamhet på Fryshuset. Vid fyra av tillfällena var det erfarna samtalsledare från Fryshuset som höll i samtalen, vid de två resterande tillfällena höll en person från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor i samtalen.

Fryshuset valdes som samarbetspartner eftersom de har ett pågående arbete kring våldsbejakande extremism, vilket gör att frågan inte är främmande för organisationen. De har även verksamhet på flera håll i landet med redan etablerade forum där unga träffas och diskuterar exempelvis hederskontexter, ledarskap och mentorskap. Att deltagarna redan kände varandra och var vana vid att prata med varandra på ett respektfullt sätt såg vi också som en fördel, det skulle underlätta för oss att lyfta en så pass svår och laddad fråga som våldsbejakande extremism. Men valet av samarbetspartner har även lett till ett visst urval då det har styrts av var Fryshuset har etablerad verksamhet som har haft möjlighet att samarbeta kring frågan.

Vi eftersträvade heterogena samtalsgrupper utifrån kön och etnicitet, men vi bör påpeka att det var fler killar än tjejer, 35 respektive 13, som deltog i samtalen och att majoriteten av samtalsdeltagarna hade utländsk bakgrund. Samtalsgrupperna bör således inte betraktas som ett representativt urval från hela ungdomsgruppen utan vi bör förstå ungas röster i denna rapport som en ögonblicksbild av hur vardagen på tre olika platser i landet ser ut för vissa unga i dag.

Under 2015 inträffade en rad olika händelser, attentat och terroristhandlingar i Sverige och i resten av världen som alla kan beskrivas som våldsbejakande extremism. Året inleddes med attentaten mot det franska satiriska veckomagasinet Charlie Hebdo i Paris. Under hösten skedde ett skolattentat i Trollhättan, där en maskerad man högg ned elever med utländskt ursprung samt nya attentat i Paris som terrororganisationen Islamiska staten (IS) tog på sig.

I omkring fem år har inbördeskriget i Syrien pågått och människor flyr inom landet, till grannländer och på osäkra båtar över Medelhavet, deras förhoppning är att få trygghet i Europa. Under hösten ökade därför antalet asylsökande i Sverige dramatiskt samtidigt som boenden för nyanlända under sommaren och hösten runt om i Sverige stuckits i brand. I Göteborgsområdet har gängkriminalitet lett till ett flertal skjutningar med dödlig utgång. De samtal som genomfördes ska ses i ljuset av dessa händelser.

UNGA OM BEGREPPET

Begreppet våldbejakande extremism⁴ introduceras inom svensk statsförvaltning under början av 2010-talet, det är en ny, ganska oprecis term som kan upplevas som svår att förstå. En av deltagarna ställde i inledningen av samtalet frågan "Eller är det ett vetenskapligt begrepp?". Det är inte ett vetenskapligt begrepp men det är ett användbart begrepp för att beskriva olika miljöer vars uttalade och ibland underförstådda syfte kan vara och är ett hot mot samhällets institutioner och mot demokratin.

Majoriteten av ungdomarna som deltog i någon av diskussionerna hade liten eller ingen kännedom om begreppet våldbejakande extremism. Överlag handlade de inledande funderingarna om saker som går att härleda ur begreppet, det vill säga *våld* och *extremism*. Vid flera samtal var det nödvändigt att sätta begreppet i en kontext eller mer utförligt förklara vad vi ville att samtalsdeltagarna skulle diskutera. Flera av samtalsdeltagarna berättade efteråt att de i början inte riktigt förstod vad samtalet skulle handla om och att de var rädda för att säga fel, något som inte märktes efter att samtalsämnet ramats in och diskussionerna satt igång. Några av de inledande reflektionerna deltagarna hade om begreppet var:

IS, Isis och Daesh är alla benämningar på samma organisation. IS motståndare i arabvärlden har använt Daesh en tid, samtidigt som fler och fler tycker att benämningen borde användas även i väst. I rapporten väljer vi att skriva IS då det förekommer mest frekvent i samtalen. Användningen av IS reflekterar således ungas sätt att prata om terrororganisationen.

"Det kan vara något med våld. Alltså, typ terrorism, eller?" (Kille, Kalmar)

"[d]e här terroristerna, al-Qaida och såna här grejer. Som håller på med brott, terror och sånt, som 9/11 och det här med Irak och sånt som händer nu." (Kille, Göteborg)

"Jag antar att det är såhär, att man verkligen har en tanke eller vill något, så utför man det så ... extremt då, men man gör det med våld även." (Tjej, Kalmar)

Vid alla samtalstillfällen är det IS, al-Qaida och terrorism tillsammans med attentaten i Trollhättan, Breivik och KKK (Ku Klux Klan) samt begrepp som rasism och nazism som är de första beskrivningarna av våldbejakande extremism som framkommer. Det är framför allt handlingarna som inledningsvis är i fokus i samtalen, en tjej i Göteborg beskriver:

"Det är tre sammanhang, högerextremism, vänsterextremism och islamistisk extremism. Att man har radikala åsikter och gör extrema grejer. Åsikterna det är okej i Sverige. Men man försöker överföra dem på folk genom våld." (Tjej, Göteborg)

⁴ Våldbejakande extremism är när en person eller grupp stödjer eller utövar ideologiskt motiverat våld för att främja sin sak. I Sverige finns i huvudsak tre våldbejakande extremistiska rörelser. Högerextremism, vänsterextremism och islamistisk extremism (Skr. 2014/15:144).

Att det handlar om åsikter utifrån ideologisk eller religiös grund är majoriteten av ungdomarna efter ett tag överens om. I Sverige finns det, precis som tjejen i citatet ovan beskriver, en grundlagsskyddad rätt till att personer får ha vilka åsikter de vill. Men det finns lagar som reglerar vad som är okej att uttrycka och inte, det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism bör enligt samtalsdeltagarna riktas mot att hindra extrema åsikter att leda till brottsliga handlingar, som en tjej från Göteborg resonerar kring:

”Tror också om åsikterna, får igång våld, så om de förespråkar våld är det också våldsbejakande. Men jag vet inte, det är en gråzon för mig, om man tvingar över det på folk, om det är det som klassificerar det som våldsbejakande, eller om det är åsikterna som får en att bli våldsam” (Tjej, Göteborg)

I denna avvägning är ungdomarna inte helt övertygade om huruvida tankar och idéer bör klassas som våldsbejakande eller om våldsbejakande tankar och idéer är brottsligt. Men när det handlar om handlingar är ungdomarna ense om att attentaten som begåtts på olika platser i Europa och Norden är våldsbejakande extremism. Återkommande under respektive samtal uppmanar samtalsdeltagarna samtalsledaren att återupprepa begreppet och uttala det igen. Begreppet våldsbejakande extremism kommer inte naturligt till merparten av deltagarna, det kan vara för att begreppet är nytt, men det kan också handla om att det är ett svårt begrepp. När samtalen går över till att handla om hur ungdomarna väljer att tolka begreppet och hur eller om de möter våldsbejakande extremism i sin vardag blir diskussionerna mer utförliga.

Vid ett av samtalen diskuterar ungdomarna huruvida det finns en motsats till våldsbejakande extremism, för om personer kan övertygas av ett våldsamt extremt syfte torde även motsatsen vara möjlig. Deltagarna menar att motsatsen således måste vara våldsförnekande eller icke-våldsbejakande extremism. Det vill säga personer som på ett extremt sätt viger sitt liv åt goda saker.

- (i) *”Nelson Mandela.*
- (ii) *Ja, Nelson Mandela var väl det? Han ägnade väl hela sitt liv åt ...*
- (iii) *Han satt 24 år i fängelse, bara för sitt folk.*
- (iv) *Och hon Malala.*
- (v) *För kvinnors rätt i samhället.*
- (vi) *Var det inte skolan?*
- (vii) *Ja, riskerade liksom ... en kula för det.” (Ungdomar, Kalmar)*

Noterbart för samtliga samtal är att den vänsterextremistiska miljön inte diskuteras överhuvudtaget. Vid de tillfällen som samtalsledaren tar upp grupperingar som AFA eller Göteborgskravallerna, är det inte något som leder till fortsatt diskussion eller följdfrågor. När samtalsledaren vid ett tillfälle beskriver ett inbrott och ockuperingen av ett kärnkraftverk som en aktion utförd av vänsterextremister, menar samtalsdeltagarna snarare att dessa agerar utifrån ett gott syfte, att de vill visa på brister i anläggningarnas säkerhet. Samtalsdeltagarna menar att dessa på intet sätt utgör ett hot mot samhället och dess demokratiska institutioner.

VAD ÄR VÅLDSBEJAKANDE EXTREMISM?

Diskussionen om vad begreppet betyder övergår ganska snart i reflektioner om hur unga själva väljer att tolka våldsbejakande extremism. Dessa reflektioner överensstämmer inte helt med regeringens definition av begreppet. I stället kretsar de kring vilka typer av handlingar som bör ses som våldsbejakande. Några av ungdomarna nämner att de ofta skämtar med varandra inom ett kompisgäng om exempelvis etnicitet eller religion, men om de märker att någon i gruppen tar illa upp slutar de. De menar samtidigt att denna jargong från utsidan skulle kunna uppfattas som bråk eller som våldsbejakande extremism.

"Grejen är att man tar det inte, när man tar det verbalt, då tar man det inte så seriöst. Men när det förekommer våld och såna saker då ser man det på ett helt annat sätt".
(Kille, Stockholm)

"Trots att det kan handla om samma sak." (Tjej, Stockholm)

Ungdomarna poängterar skillnaden mellan den jargong som kan finnas inom ett kompisgäng och attentaten i Paris och Oslo. Ett språkbruk kan upplevas som acceptabelt inom den egna gruppen, där det finns en trygghet i att det enbart är en jargong och aldrig kommer att leda till våld. Samma språkbruk i ett annat sammanhang kan dock upplevas som hotfullt och kränkande och mycket väl upplevas sammanlänkat med våldshandlingar.

GÄRNINGSMÄNNEN

Återkommande i samtalen är ungdomarnas reflektioner kring vem som är terrorist och varför vissa handlingar stämplas som terroristhandlingar och andra inte, trots att handlingarna på ytan liknar varandra. Det är diskussioner som gång på gång landar i hur mediernas rapportering och mediernas makt kan forma hur människor uppfattar och väljer att tänka i en viss fråga.

"Jag tänkte på det som hände i Trollhättan. Då skrev man ju ingenting om att det var en terrorist. Alltså han var ju ... stödde ju då någon nazistisk ... och det är också, de utför också våld, de här människorna. Alltså nynazisterna och nazister överhuvudtaget. Men media väljer ju att skriva det de vill skriva. Jag tänkte också på det, om det skulle vart en, ja, en som var muslim, skulle skrivit terrorist över varenda rubrik på nyhetsflödena. Men nu gjorde de inte det, utan nu har man så här mer ... vad är det de kan göra? Ja, men typ så här hyscha för det lite. Inte så här 'nej, men han är vit, man kan inte påpeka att han är terrorist'." (Tjej, Göteborg)

Bland samtalsdeltagarna finns det genomgående en uppfattning att vita gärningsmän, gärningsmän med nordiskt klingande namn eller gärningsmän som antas vara etniskt svenska, ofta tillskrivs namn som är häftiga eller är superhjälteklingande. Som exempelvis lasermannen, svärdsmannen eller Star Wars-mannen. I deltagarnas diskussion finns däremot inget tydligt genusperspektiv eller resonemang kring om gärningspersonerna är män eller kvinnor.

"Alltså typ superhjältenamn, typ lasermannen, han var också ... alltså han hatar invandrare fast han själv inte var etnisk svensk. Dom använder typ lasermannen, svärdsmannen, typ han Star Wars-mannen sa man också om han i Trollhättan." (Tjej, Göteborg)

Samtalsdeltagarna tycker inte att ord som extremism och terrorism används konsekvent utan godtyckligt när journalister vill göra en viss poäng. Upplevelsen är att det kan handla om liknande brottsliga handlingar, men mediernas användning av orden terrorist och extremism skiljer sig åt.

Framför allt menar samtalsdeltagarna att medierna ofta gör en viktig poäng av att gärningsmän från Norden måste genomgå en psykologisk utredning innan det går att sätta en stämpel på personen eller dra några slutsatser om dådet. När det däremot är personer från Mellanöstern, eller personer som kan antas vara muslimer, som är misstänkta är medierna, enligt samtalsdeltagarna, inte lika benägna att lyfta vikten av psykologiska utredningar innan attentatet definieras som terrorbrott eller attentatsmännen som terrorister.

"Men när det är en person som kanske är muslim från mellanöstern är det direkt muslimsk terror." (Tjej, Göteborg)

"Då är det den delen av personen som har påverkat, att det inte är något psykologiskt, man antar det direkt, för att det är en muslim." (Tjej, Göteborg)

"De utgår från religion eller etnicitet hur människan bara allmänt ser ut, bakgrund. Men där kollar de inte hur mår personen? Utan där är det direkt stämpeln i pannan, så uppfattar jag det." (Tjej, Göteborg)

"Folk tror också att ... det har väl med vad din bakgrund är också, att 'en svensk kan inte vara en terrorist'." (Kille, Kalmar)

"Men det står ofta, om någonting händer typ i Sverige, då är det ofta typ 'en muslimsk man mördade ...' eller någonting. Det brukar inte stå så här 'svensk man mördade', utan då står det bara man." (Kille, Kalmar)

Vi flertalet tillfällen hamnar diskussionen i vad som kan vara de bakomliggande orsakerna till att gärningsmän utför attentat. Samtalsdeltagarna menar att det kan finnas både religiösa och ideologiska förklaringar. Det förs resonemang kring attentatsmännens svaga religiösa kunskap och att de blivit hjärntvättade av karismatiska personer. Enligt ungdomarna handlar det även om socialisering, i vilka sammanhang personer som sympatiserar med extremistiska budskap befinner sig och hur inflytandet från vänner och familj tar sig uttryck. Det handlar även om makt, en upplevd makt att forma sitt eget liv och faktiskt göra skillnad. En tjej beskriver att det kan handla om både "identitetsskapande" och "skuld känslor". Ungdomarnas diskussion om varför personer attraheras av extrema budskap går att beskriva som en komplex växelverkan mellan å ena sidan yttre faktorer som förväntningar från familj, skola och samhälle, umgänget med kamrater och personer som bekräftar den egna världsbilden och å andra sidan personens inre drivkraft, tankar och idéer.

"De av mina vänner som åkte, de kunde inte så mycket om islam. De kunde grunden, men inte mer än så. Så de var inte pålästa, så det är lätt att fånga dem, speciellt mina konvertitvänner." (Tjej, Göteborg)

"Det kanske inte alltid är människan själv som väljer att låsa sig på en åsikt, men jag tror att det är därför i grund och botten, det är för man väljer att ... alltså man ser det väldigt svart och vitt och det jag tycker är rätt och det jag tycker är fel, och så måste jag göra något åt den saken." (Tjej, Stockholm)

"Det var det jag skulle säga, alltså man är misslyckad på allt. Man vet ingenting, man lever typ i en tom värld. Sen träffar man på en utbildad person som kan mer än den personen, och bara den personen. Han fyller på saker som, du orkar inte gå in på nätet och läsa, det är viktigt. Se något av världen. Du ser den bilden han berättar, hur han tolkar saker och ting. Då bara han doppar in i din hjärna, då blir du exakt som honom." (Kille, Göteborg)

"Jag skulle säga att ... jag tror inte att man kan kalla dem för dumhuvud, för att de flesta av dem kanske blev tvingade in i de här terroristgrupperna. Många har inget val. Man går in i en, annars dör man. Jag tror inte heller att det handlar om religion eller något. Det handlar mer om hur hjärntvättade de är, för att religion, man kan göra både dåligt och bra med det. Det beror på vem själva personen är." (Kille, Göteborg)

Samtalsdeltagarna beskriver att religion i organisationer som IS blir en täckmantel för hat och sammanhållning. De menar att vissa IS-anhängare säkert tror att ideologin som IS sprider kommer från islam, medan andra sympatisörer betraktar grupptillhörigheten och det gemensamma hatet mot väst som det centrala. Vid ett av samtalen i Göteborg kretsar diskussionen kring makt, här beskriver deltagarna övergången från arabiska våren till upprättandet av ett falskt kalifat som en maktdemonstration som lockade många unga att ansluta sig. De menar att personer i maktposition utnyttjade situationen som uppstod efter arabiska våren för att skapa något gemensamt som inledningsvis verkade bra, men som i ljuset av IS utveckling bara kan beskrivas som skicklig propaganda. Många personer lockades av den idealiserade bild av kalifatet som initialt spreds, det var också vid denna tidpunkt som samtalsdeltagarna minns att bekanta reste till Syrien.

PUSH OCH PULL-FAKTORER

Vad är det som driver personer till den här typen av organisationer och varför? Frågan är aktuell både i Sverige och i resten av världen och något som diskuteras livligt i samtalsgrupperna. Samtalen stannar vid vad det är som lockar personer från ett land som Sverige att åka till Syrien eller Ukraina och delta i strid eller utgöra ett stöd i antingen den ena eller andra fraktionen.

"När jag har typ granskat i min egen hjärna, de som åkte, de flesta, har haft någon form av problem i livet. Alltså det har alltid varit något, antingen ekonomiskt, typ tjejnerna som åkte, det har varit så här 'ja, men jag ska gå och gifta mig med någon man, och med Isis, de betalar hyra, allting, jag behöver inte göra någonting'. Någonting som de inte behöver i Sverige, behöver inte anstränga sig. Andra klarar inte av skolan, och vissa var akademiker, men de kände ... alltså de blev lurade, kände samhörighet, de passade in. Eller min, till exempel en vän, hon hade kommit hit från rikemansfamilj, men helt hjärntvättad. Så otroligt många faktorer spelar roll. Och att man söker någon spänning. Rutiner blir ju tråkigt, något nytt." (Tjej, Göteborg)

Diskussionerna om vad som lockar personer till extremistiska sammanhang där våldsutövande förekommer går över till händelser och sammanhang här i Sverige. Ungdomarna jämförde vad som driver en person till terroristhandlingar på en skola i Trollhättan med varför personer väljer att tända eld på tilltänkta boenden för nyanlända. Reflektionerna kretsar kring Sverigedemokraternas tilltagande stöd i opinionen och det allt mer polariserade debattklimat som råder i Sverige.

*"Jag tror om högerextremister tar makten, att då ... SD-sympat... många, inte alla, men de som har radikala åsikter kan få för sig att göra dumma saker mot andra människor. Alltså både så, och sen så kommer någon, kanske inte IS-sympatisör, men andra radikala åsikter gör dumt. Så går det så hela tiden som en boll, fram och tillbaka. Det blir kaos."
(Tjej, Göteborg)*

Det är enligt ungdomarna viktigt med ett kritiskt förhållningssätt till de budskap, teorier och bilder av världen som karismatiska personer eller konspirationsteorier förmedlar.

*"Vissa tar in sånt och sitter och tänker i dagar och blir såhär 'okej, det han sa till mig var helt rätt' helt enkelt, och vissa blir såhär 'nej, det här är skitsnack'. Det handlar om förnuft och att man står kvar vid sin egen tanke och inte bara vänder kappan efter vinden helt enkelt."
(Kille, Stockholm)*

*"Det beror på hur man tolkar grejer, man läser. Man tolkar det på sitt sätt. Det är upp till var och en hur man vill behandla andra."
(Kille, Göteborg)*

Ungdomarna menar att kunskap om våldsbejakande extremism, men även medie- och informationskunnighet är avgörande för att inte lockas till våldsbejakande miljöer. Det är miljöer vars existens vilar på framställningen av världen i dikotomier, med förenklade beskrivningar anpassade för ett visst syfte. Samtidigt vittnar vissa av deltagarna om att det finns litet eller inget fokus på detta i skolan. Några av deltagarna vid de sex samtalen menar att de i skolan ofta diskuterar och problematiserar händelser i omvärlden. Andra menar att de bara diskuterar stora händelser och ofta bara dagen efter, medan vissa menar att de sällan eller aldrig diskuterar nutidsrelaterade frågor i skolan.

Skillnaderna kan hänga samman med vilken typ av program ungdomarna läser. Även en faktor som elevernas intresse kan påverka. Om ingen i klassen vill prata om händelserna i omvärlden kan det vara svårt för läraren att få igång ett samtal. Vissa deltagare vittnar om en trötthet från lärarna, att de rakt ut säger att de inte vill vara lärare längre eller att de tycker det är ett tråkigt yrke. Något som ungdomarna menar speglas av elevernas prestationer. Det är svårt att behålla intresset eller ambitionsnivån om inte läraren gör det.

RELIGION OCH VÅLDSBEJAKANDE EXTREMISM

IS och al-Qaidas sammankoppling med muslimer och islam är något som deltagarna vid samtliga samtal reagerar starkt på. Ungdomarna sänder ett tydligt budskap, IS är inte företrädare för islam och de är absolut inte muslimer. IS gör livet värre för muslimer runt om i världen. På samma sätt menar ungdomarna att alla som röstar på Sverigedemokraterna inte är rasister. Det handlar i stället om rädsla. Det som är främmande är skrämmande.

*"IS är inte islam, för de representerar inte 1,7 miljarder muslimer, det gör de inte. Och sen så får man slänga på det här att alla som röstar på Sverigedemokraterna, jag lovar dig, alla är inte heller rasister. Och det jag har fått se och ... men det är människor som är rädda för att de vet inte om, till exempel de har aldrig sett någon från förorten, alltså dom har inte träffat någon från förorten."
(Kille, Göteborg)*

Ett flertal ungdomar påpekar att jihad ofta misstolkas eller används klumpigt när det talas om muslimer, islam eller terrorism. Det är ett begrepp som ofta felaktigt översätts till heligt krig. Jihad betyder strävan, men kan också betyda att anstränga sig.⁵

"Jihad. Det är den delen som jättemånga misstolkar. Det finns en del som heter lilla Jihad och sen så den stora. Och i den lilla säger de att man har rätt att kriga för sin religion och dör man så har man raka vägen till paradiset, det är lilla Jihad. Men i den stora Jihad då står det att man ska stå emot, man ska kämpa mot den ondska man upplever varje dag och det är när djävulen försöker fresta dig till att göra dåliga saker. Och i vanliga fall så brukar folk strunta i den stora och uppmärksamma den lilla. Det är just den delen de misstolkar. Och värre de tänker då 'i det här landet så bär inte kvinnor slöja, de ber inte, de gör inte si, de gör inte så'. Då är det 'jag måste slåss, jag måste få ut det, jag måste få folk att lära sig den här religionen genom att spränga ett ställe'. Det är den bilden de flesta får tror jag." (Kille, Stockholm)

Det som samtalsdeltagarna avser med allmänhetens misstolkning av lilla jihad, är att enligt koranen innebär lilla jihad kampen mot orättvisa i samhället, mot förtryck och för rätten att utöva sin religion. Det är enligt islam förbjudet att använda krig som anfall. Däremot är det enligt lilla jihad tillåtet att – när alla fredliga medel använts – använda krig i försvar, i likhet med händelser som ägde rum under arabiska våren 2011. Det är således utifrån lilla jihad förbjudet att likt organisationer som IS och al-Qaida kriga mot alla som inte tror på islam och hänvisa till "försvar". Dessa organisationer har en ideologisk position inom islam, ur vilken de betonar och tolkar jihad som heligt krig, så kallad jihadism.⁶

POPULÄRKULTUR OCH VÅLDBEJAKANDE EXTREMISM

Under ett av samtalen kom diskussionen in på hur terrorister porträtteras i datorspel och populärkultur. Ungdomarna identifierade karaktärer ur datorspelet Counter-Strike (CS):

"För det (fördomar) skapas så även liksom i datorvärlden, som till exempel på Counter-Strike och så, då har man, det är två olika lag. Det är terrorister och counter-terrorister. Och terroristerna ser ut att komma från öst." (Kille, Kalmar)

Counter-Strike är ett first person shooter-spel⁷, där du oftast spelar i lag. Det finns två lag att välja mellan: terrorister och counter-terrorister. Terroristernas uppdrag är antingen att plantera en bomb, försvara den tillfångatagna gisslan eller avrätta en utvald person i motståndarlaget. För counter-terrorister handlar det om att desarmera bomben som terroristerna planterat, frita gisslan eller föra den person som motståndarlaget ska avrätta till en säker plats.

"Vi märker det när vi spelar liksom, 'ja, bomben är klar', så skriker de så på arabiska. Jag förstår ju det liksom." (Kille, Kalmar)

Utrustningen och hur de olika karaktärerna i spelen är klädda, ser olika ut beroende på om du spelar som terrorist eller counter-terrorist. Terroristerna ser, enligt ungdomarna, ut att komma

⁵ Nationalencyklopedin, jihad. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/jihad>, 1 mars 2016.

⁶ Expo skola, jihad. http://skola.expo.se/jihad_174.html, 16 mars 2016.

⁷ First person shooter innebär att du som spelare ser dina händer och ditt vapen framför dig på spelskärmen.

från Mellanöstern, medan counter-terroristerna upplevs ha västerländskt utseende och polisutrustning från något specialförband.

UNGAS ERFARENHET AV VÅLDSBEJAKANDE EXTREMISM

Att diskutera ungas egna erfarenheter av våldsbejakande extremism är en känslig fråga, och det handlar inte om att hänga ut eller misstänkliggöra någon. Vi var intresserade av ungdomarnas berättelser och erfarenheter, om de kommit i kontakt med våldsbejakande extremism eller om det finns i deras närmiljö.

Vad ungdomarna väljer att tolka som våldsbejakande extremism har också betydelse. Det handlar inte om erfarenhet av möten med personer som står på torget och rekryterar till IS, AFA eller Svenska motståndsrörelsen, utan snarare om vad som delas i sociala medier eller om det kan finnas våldsbejakande miljöer som är aktiva i deras bostadsområde. Samtalsdeltagarnas definition av våldsbejakande extremism och vad de väljer att inkludera i begreppet överensstämmer inte helt med regeringens definition.

För samtalsdeltagarna handlar våldsbejakande extremism lika mycket om rasism, diskriminering och utanförskap som om terrorism. Det handlar om hur omgivningen och samhället bemöter dem, deras familjer och deras vänner. Men även om politik och retorik, hur politiska företrädare väljer att prata om invandrare, invandring och religion samt vilka konsekvenser det får för den grupp som det pratas om. Ungdomarna diskuterar även vilka konsekvenser bristen på representation och främlingsfientligt språkbruk får för unga i Sverige som har utländsk bakgrund eller en annan etnicitet än svensk.

RASISM, FRÄMLINGSFIENTLIGHET OCH ÖVERGREPP

När ungdomarna diskuterar våldsbejakande extremism är det med utgångspunkt i egna förståelser som baseras på erfarenheter och upplevelser i möten med andra. Det handlar inte om personer som försöker rekrytera dem till olika organisationer, utan snarare om påhopp, rasism, kränkningar och våld. Det är övergrepp som ofta anspelar på utseende och klädsel. Vi frågar hur ofta de kommer i kontakt med eller utsätts för sådana typer av handlingar:

*”Hela tiden. Speciellt när man är själv, alltså utsatt. Alltså man har själv fått de här idealen, att man till exempel, om man går på gatorna, typ om man har hijab på sig är man muslim. Jag vet inte, ’hon stödjer Isis’ eller någonting, det är alltid så. Typ när jag gick i Angered för några dagar sen, de skrek till vi två ’det går bra nu för IS’, eller någonting.”
(Tjej, Göteborg)*

”Det ökar ju hatbrott. Liksom en gång satt jag på spårvagnen när en man, han bara smällde till mig för att jag hade slöja på mig, och det är bara ett exempel på så många grejer som kan hända.” (Tjej, Göteborg)

Det förekommer även mer subtila uttryck och handlingar som påverkar ungdomarna.

”Sen finns det också mild rasism, alltså inte fula saker. Man kan höra någon mening och sen, man fattar inte först att det är rasism, man måste tänka efter ’vad var det egentligen han sa?’, och så tänker man efter ’herregud’”. (Tjej, Göteborg)

"Folk kan snea en, bara på grund av hur man ser ut." (Kille, Stockholm)

Ungdomarna menar att denna typ av företeelser blivit vardag för dem och de struntar i det. Vissa av deltagarna beskriver samtidigt att de på grund av hur de klär sig eller ser ut, ofta ställs inför situationer där de upplever att de borde fördöma handlingar som exempelvis IS utför. Samtalsdeltagarna menar att de på grund av religiösa yttre attribut likställs med personer som är IS-anhängare och får utstå rasistiska påhopp från omgivningen. Vetskapen om detta gör att ungdomarna ofta redan innan situationerna uppstår, känner på sig vad som ska hända och förbereder sig på att försvara eller dementera de påhopp som kommer:

"Alltså man känner att man vill säga typ 'jag är inte det där', men samtidigt, varför ska jag förklara mig själv?" (Tjej, Göteborg)

"Det där är jobbigast typ. Att hela tiden fördöma. Varför ska jag fördöma någon annans handling? Fördöm den själv då ..." (Tjej, Göteborg)

Deltagarna beskriver en uppgivenhet inför att behöva stå till svars för andra personers eller organisationers handlande. De menar att det finns en tydlig skillnad, det är sällan en person, baserat på dennes utseende, uppmanas att fördöma exempelvis Breivik eller attentaten i Trollhättan, det är i de fallen underförstått att människor gör det.

Utanförskap och rasism beskrivs av samtalsdeltagarna som en potentiell grogrund för våldsbejakande handlingar. Dessa systematiska övergrepp överensstämmer även med den svartvita bild som både islamistiska extremister och högerextremister bekräftar och reproducerar sin världsbild utifrån.

Några av ungdomarna menar att polarisering leder till att grupper av människor ställs emot varandra. I denna typ av berättelser menar de att en liten del av förklaringen till att vissa personer lockas till våldsbejakande miljöer finns. Här förs resonemang kring att om en person under lång tid utsätts för övergrepp, stigmatisering och rasism kan en eventuell väg bort från utanförskapet vara att ansluta sig till en grupp av människor med liknande erfarenheter från och ilska mot samhället. Förklaringsfaktorer som ungdomarna menar gäller både för högerextremister och för islamistiska extremister.

MEDIERNAS RAPPORTERING OM VÅLDSBEJAKANDE EXTREMISM

Mediernas roll är en het fråga som återkommer under samtliga samtal, oberoende av frågan eller ämnet som diskuteras. I samband med diskussionerna om ungas erfarenhet av våldsbejakande extremism glider samtliga samtal in på mediernas roll. Medierna, och då framför allt de traditionella nyhetsmedierna, tillskrivs av ungdomarna en avgörande roll för vilken uppfattning medborgare får om olika frågor. Hur medierna väljer att framställa en fråga eller porträttera en misstänkt gärningsman får effekter i samhället likt ringar på vattnet.

Här menar ungdomarna att medierna har en viktig roll som de inte uppfyller. Medierna kan förebygga misstänkliggöranden i stället för att spä på dem. De kan även möjliggöra för personer med olika bakgrund och erfarenhet att representeras. Det har exempelvis betydelse om en expert som uttalar sig i medierna pratar för eller om en grupp av människor. Beroende på vilket tilltal medierna har kan det få olika konsekvenser för gruppen av människor som det talas om.

*"Men det är här jag tycker media brister, det är det här med vi och dom-komplexet. Debatten efter en incident, då är det aldrig muslimer som är våra språkrör. Det är alltid någon vit människa som ska säga 'ja, så här är det, det här är fel, så här ska det inte vara, muslimerna ska straffas hit och dit', eller 'de som är på plats ska straffas' Och då känner vi som bor i väst, muslimer, som inte står för de åsikterna, att vi inte har någon som talar för oss. Och det är skitirriterande. Sen på gatorna är det vi som möts av hatet, ingen annan."
(Tjej, Göteborg)*

Vid flera tillfällen riktar ungdomarna stark kritik mot nyhetsmedierna, det diskuteras även eventuella konspirationsteorier om varför medierna väljer att skriva vissa saker eller vad de väljer att visa för allmänheten.

"Media ... fast det är också andra källor, eftersom att det inte är de (svenska medier) som ser allt och är på plats, de publicerar det som de vill att folket ska se." (Kille, Göteborg)

"Alltså, de gör väl det här för att tjäna pengar och sånt, men de borde alltså stödja de personer som gör någonting bra. Alltså, för dom påverkar som sagt mycket inom alla områden, till exempel politiken. Så de borde sköta sig bättre, tycker jag. Än att bara tänka på sitt eget bästa. Det kommer så småningom påverka dem." (Kille, Stockholm)

Samtalen med ungdomarna äger rum bara någon månad efter attentaten i Paris under hösten 2015 och dessa händelser var färska i minnet hos samtliga deltagare. Ungdomarna reagerar på att händelserna i Paris snabbt fick sådan enorm spridning och uppmärksamhet. Det kunde handla om "Pray for Paris"-banners och profilbilder på Facebook med den franska flaggan som bakgrund. Flera av samtalsdeltagarna betonar att det är självklart att visa medlidande med de drabbade för attentaten i Paris, men att reaktionerna kanske inte står i proportion till alla andra attentat, krig och hemskheter som pågår och sker dagligen i andra delar världen. Händelser som vid en jämförelse inte upplevs få i närheten av lika stor uppmärksamhet.

*"Om du tar det här som hände i Paris, det händer nästan varje dag i Palestina, Irak och så, och man lägger inte lika mycket energi på det. Och jag blir lite ... alla vill ha det här att alla är likadana, vilken hudfärg, alltså spelar ingen roll och så. Men sen, om det händer någonting i Europa, alltså det finns överallt. Men sen när det händer varje dag i såna här länder, alltså man snackar inte så mycket om det, och jag fattar liksom inte varför."
(Kille, Kalmar)*

Diskussionen landar vid tre av samtalen i den situation som uppstod i Sverige någon vecka efter attentaten i Paris. Säkerhetspolisen gick ut och höjde terrorhotnivån mot Sverige och det inleddes en jakt på en misstänkt terrorist. En person greps senare i norra delen av Sverige misstänkt för förberedelser till terrorbrott, personen släpptes några dagar senare helt friad från misstankarna. Men under de dagar som jakten pågick skrevs och spekulerades det i nyhetsmedierna, vilket ungdomarna menar påverkar allmänhetens bild av det inträffade.

"Till exempel han i Norrland typ, han flyktingen som man tog och sa att han var Isis-medlem fast han inte var med. Det var i tidningar, i Aftonbladet, flera dagar i rad då att 'vi letar efter honom', hit och dit, signalement och så kommer det till att han inte ens var någonting." (Kille, Stockholm)

Samtalsdeltagarna beskriver en upplevelse av kaos och allmän oro runt händelsen och att medierna i det sammanhanget gick ut med namn och bild på den eftersökte mannen. Detta menar samtalsdeltagarna fick orimligt stora proportioner i medierna samtidigt som flertalet bränder av boenden för nyanlända flyktingar skedde. Dessa upplevdes få långt ifrån så stor uppmärksamhet av vare sig nyhetsmedierna eller säkerhetspolisen.

– (i) *”Till exempel han som var misstänkt för terrorism. En person och vad gjorde de? Alltså de höjde säkerheten till tre, var det, eller fyra. Alla poliser åkte ut. Men vi har haft 15 bränder på en månad, typ ‘vad är skillnaden?’*

– (ii) *Det där är ju nästan mer skrämmande än terrorhoten här i Sverige, alltså det har ju skett. Bränderna har ju skett.*

– (iii) *Det är bara att målgruppen är flyktingar.” (Tjejer, Göteborg)*

BRÄNDER OCH GÄNGKRIMINALITET

Med utgångspunkt i ungdomarnas vidgade definition av vad som bör ingå i begreppet våldsbejakande extremism övergår diskussionerna till att handla om andra typer av kriminalitet eller våldshandlingar. Samtalsdeltagarna menar exempelvis att bränderna mot boenden för nyanlända, gängkriminaliteten i Göteborg och huliganism borde definieras som våldsbejakande extremism.

”Och sen när man har fokus på två, tre grejer så glömmar man de andra våldsbejakande extrem... kriminaliteten, skjutningar som ingen tar stopp på, 20 skjutningar på mindre än ett år. Det finns Hells Angels, det finns Bandidos. Det finns jättemycket. Det känns som Säpo, de har typ bara två ögon, och sen allt annat, men det kommer prioriteras sen. Och så går det år, och så har det hänt något mera. Det är alla olika former av våldsbejakande extremism.” (Tjej, Göteborg)

Vid ett av samtalen i Göteborg övergår diskussionen till att handla om det som beskrivs som en hårfin linje mellan att vara supporter och huligan. Ungdomarna beskriver huliganism som personer drivna av en inre övertygelse samt påverkan utifrån. Idrotten, gruppgemenskapen och den kollektiva identiteten som supportrar delar, kan leda till att vissa personer lockas in i en våldsspiral, där idrotten blir sekundär och där våldet och gemenskapen blir det centrala.

Ungdomarna beskriver gängkriminalitet på ett liknande vis, det kan exempelvis handla om gemenskap, gruppsyck och umgänge, men det formas en kultur inom gruppen där olagligt och våldsamt handlande legitimeras. Samtalsdeltagarna beskriver supporterskap och den gemenskap som det innebär som något fint, men poängterar samtidigt att om en sådan enkel sak som idrott kan leda till att personer blir våldsamma, kanske definitionen av drivkrafterna bakom våldsutövandet behöver undersökas närmare. En av samtalsdeltagarna menar att det är just våldsutövandet som förenar olika typer av våldsbejakande miljöer.

”De (huliganerna) vill ju bara slåss. Det vill ju de andra också. Till exempel IS. Ja båda väljer våld.” (Kille, Kalmar)

HUR PÅVERKAS UNGA I VARDAGEN?

I samtalen sorteras många olika företeelser in under begreppet våldsbejakande extremism. Dels för att begreppet i sig upplevs oprecist och rymmer olika miljöer och ideologier, dels för att ungdomarnas egna definitioner av vad som ingår i begreppet ser olika ut. När vi i stället frågar hur de påverkas i vardagen landar mycket av diskussionen i bemötandefrågor, begränsningar och fördomar.

Flera av ungdomarna beskriver hur de blivit behandlade annorlunda än personer som ser ut att ha svensk bakgrund på stan, på flygplatsen och i kollektivtrafiken. Det kan handla om polisens agerande, att de kommit fram och frågat om legitimation eller att ungdomarna blir tilltalade på engelska. Deltagarna upplever också att de blir bemötta annorlunda av skolkamrater i jämförelse med elever som har ett typiskt svenskt eller nordiskt utseende. Det säger samtidigt att det är något de vant sig vid och inte gör mycket åt.

Några av deltagarna menar också att de bemöter andra personer annorlunda, mer inkluderande, eftersom de har erfarenheter från att själva känna sig exkluderande. Samtidigt poängterar flertalet unga att skolan, idrottföreningar och andra ideella verksamheter är mötesplatser där ungdomar med olika bakgrund och erfarenheter kan träffas och få ett gemensamt sammanhang. En kille från Stockholm resonerar kring upplevelserna från att träffa vänner i en ny skola:

"De ser inte någon gemensam bas på något sätt i och med att hur vi ser ut då. Och så märker man det när man pratar, de är lite så här ... tillbakadragna helt enkelt. Det är skillnad om jag börjar prata svenska med någon som ser ut som mig, har samma etniska drag och allting och så börjar jag prata med den personen så märker man att han är mer öppen för att vi har något gemensamt. Och det är det, mycket sånt. Det handlar om att folk, hur ska vi lägga det, folk känner sig inte bekväma typ, eller i det här fallet då."
(Kille, Stockholm)

Vid två samtal diskuteras klädesplagg och särskilda yttre attribut med religiös koppling. Ungdomarna menar att det utifrån yttre attribut är svårare att se på en person om den är kristen, än det är att se på en person om den är praktiserande muslim. Klädesplagg eller kroppsbehåring får därför en religiös laddning som kan påverka hur personen blir bemött. De upplever också att olika klädesplagg betraktas som problematiska vid säkerhetskontroller eller arbetsintervjuer.

"Ja, när man ska resa. Typ i kontroller och det råkar pipa och man har typ säkerhetsnål på sig. Man bara 'det är bara min säkerhetsnål, jag glömde ta bort den'. Det blir så här jättelångt." (Tjej, Göteborg)

"Eller jobb, man måste hantera slöjan och arbetsmarknaden, det är mitt största."
(Tjej, Göteborg)

"Man måste typ bryta isen bort fort, för att det ska bli ... alltså kunna gå vidare."
(Tjej, Göteborg)

"Så om de ser på min mamma eller på en person med mycket skägg, då de ser henne som en terrorist. Det är bara dumt." (Kille, Stockholm)

Deltagarnas beskrivningar av vad de upplever i vardagen i form av rasism, kränkningar och övergrepp ska tas på allvar. Flera av personerna vittnar om att de blivit utsatta för brottsliga handlingar, samtidigt är det flera personer som beskriver att de inte anmäler eller gör något åt det. Det främsta argumentet till varför de inte gör något är eftersom det ändå inte gör någon skillnad, i stället blir kränkningar och övergrepp ett normaliserat inslag i vardagen. Att personer tittar snett, skriker rasistiska kommentarer eller utövar våld mot ungdomarna är för vissa samtalsdeltagare frekvent förekommande, något som framför allt deltagarna från storstäderna beskriver.

SOCIALA MEDIER

I stort sett alla ungdomar mellan 13 och 25 år i Sverige är med i något socialt forum som Instagram eller Facebook, eller kommunicerar med vänner via bild och chattappar som KIK, Snapchat eller Twitter. Förekomsten av våldsbejakande extremism i sociala medier är enligt ungdomarna omfattande. Vissa deltagare beskriver att det i perioder är "otroligt mycket" i flödet som handlar om våldbejakande extremism, upp till vartannat inlägg tar upp IS eller terroråd. I samtalen diskuteras både hur sociala medier påverkar ungdomarna, vad de får se och vilken typ av inlägg som delas, men också att sociala medier är en plattform för att uppmärksamma dåden som sker och för att sprida "fejkade" nyheter.

Vissa samtalsdeltagare beskriver att de i sina flöden på sociala medier får se videor där personer blir dödade och som sedan delas vidare, gillas eller kommenteras. Sociala medier som Facebook har en funktion som gör att det en person du är vän med delar, gillar eller kommenterar kommer upp högst upp i ditt nyhetsflöde. Genom denna funktion kan bilder, inlägg eller videor som blir omdiskuterade eller populära ligga kvar länge och snabbt spridas till ett stort antal användare. Ofta är det bilder eller videor med ett kontroversiellt eller roligt budskap som blir virala. Oavsett vad du tycker om videon i fråga är det svårt att undvika den om flera av dina Facebookvänner är engagerade i att kommentera och diskutera innehållet. Vissa av ungdomarna tycker det är bra att hemska videor delas, för det ger en riktig bild av de hemskheter som exempelvis IS utför.

"De syns i de här, det finns ju olika hemsidor där man får se ... alltså ja, det är lite grymt, men alltså inte grymt, alltså grymt, du vet ja ... man får se hur de dödar personer och sånt. Och sen delar folk det på Facebook. Inte för att det är bra alltså, men för att folk ska få något hum om ... ja, exakt. Det är ju det som påverkar där också. Men alltså, jag tycker att just där påverkar de bra, för de delar någonting som är dåligt. Inte dåligt för att dela, men dåligt för att folk ska få veta hur dåligt det är." (Kille, Stockholm)

Även om videor med personer som dödas av IS-soldater ofta får fördömande kommentarer menar deltagarna att det finns en risk att den typen av videor kan tilltala personer som sedan söker sig vidare, övertygas och ansluter sig till olika våldsbejakande miljöer.

- (i) "Bara av att folk ger dem så mycket uppmärksamhet genom att skriva negativa saker så syns de överallt. Även om du skriver massa inlägg och delar om hur mycket du är emot dem så ser ju ändå folk att de finns, vad de gör, så kanske en av 100 får för sig att tycka något annat än vad du gör, så har de chansen ..."

- (ii) Sprider, du gör det större och större. Så en av de här 100, som du sa då, att en person kanske på egen hand börjar söka själv 'how to join Isis' typ och såna här grejer, vad det än kan vara, men hur man joinar då..." (Ungdomar, Stockholm)

KÄLLKRITIK, MEDIER OCH INFORMATIONSKUNNIGHET

I dagens moderna samhälle omgärdas vi konstant av olika typer av information och budskap. Tillgången till och omfattningen av information ökar konstant och internet möjliggör att snabbt och enkelt kunna förpacka budskap. Nyhetsartiklar kommer i dag inte enbart från etablerade nyhetsbyråer, utan kan komma var som helst ifrån. Dessa och andra nyheter kan sedan snabbt bli virala, läsas och delas av tusentals människor via sociala forum som Facebook, Twitter och Instagram. Det är en utveckling som ställer krav på läsaren att granska budskapet och avsändaren. Samtidigt beskriver ungdomarna internet och sociala medier som en potentiell rekryteringskanal för våldsbejakande organisationer. Etablerade nyhetsbyråer och nyhetssajter omfattas av de pressetiska reglerna, det gör inte andra forum eller personer och organisationer som kan fabricera nyheter.

"Om inte man är källkritisk i dagens läge, 2015, 2016 om man inte är källkritisk så har man samma mentalitet som en som går i dagis. Jag lovar er. Att ha källkritik, det är det viktigaste som finns i dagens samhälle." (Kille, Göteborg)

Samtalsdeltagarna är överens om att källkritik är viktig för att förstå och genomsöka den medielogik som etablerade nyhetssajter använder sig av vid exempelvis ett misstänkt terrorbrott. Källkritik beskrivs också som avgörande för att inte lockas av radikala budskap, konspirationsteorier eller för att upptäcka falska eller fabricerade nyheter. Ungdomarna beskriver våldsbejakande extremism som en process där en person indoktrineras eller övertygas om att en viss åsikt eller ett visst perspektiv är det rätta genom propaganda och vinklade budskap. Detta menar de kan ske eftersom vinklade budskap som sprids på internet inte kontrasteras till konkurrerande tolkningar eller argument. En person resonerar kring huruvida det är mediernas eller ens eget ansvar att granska källorna.

"Det är från båda hållen tycker jag, men samtidigt man måste ju ha kunskaper innan man väl läser något och tror på det." (Tjej, Göteborg)

Utbildning, kunskap och källkritik lyfts fram som avgörande för att kunna läsa och ta till sig information på ett tillförlitligt sätt. Diskussionerna vittnar om att medierna och mediernas budskap har låg trovärdighet bland deltagarna, det finns en skepsis och kritik både mot den ordinarie nyhetsrapporteringen och mot mer spektakulära videor och bilder som delas i sociala medier. Samtalsdeltagarna gör ingen tydlig skillnad i jämförelsen mellan traditionella nyhetsmediers rapportering och fabricerade nyheter eller propaganda, samtliga former av nyhetsförmedling beskrivs med skepsis.

HOT MOT SAMHÄLLET OCH DEMOKRATIN?

Majoriteten av diskussionstiden har ägnats åt frågor på individnivå och hur våldsbejakande extremism påverkar ungdomarna i deras vardag. Vi avslutar samtalen med frågor om hur ungdomarna tror att våldsbejakande extremism påverkar samhället och demokratin på strukturell nivå. Bland annat diskuterar vi om samtalsdeltagarna tror att vi kommer att se en ökad förekomst av våldsbejakande extremism i samhället, hur samhället kan tänkas förändras och vilka konsekvenser ett ökat fokus på våldsbejakande extremism kan få för samhället och för medborgarna.

De inledande reflektionerna från flera av ungdomarna kretsar kring hur olika faktorer samverkar med varandra. Om våldsbejakande extremism blir ett frekvent förekommande inslag i samhället, kommer medierna att skriva mer om frågan, vilket påverkar politiken, som i längden kan ha inverkan på demokratin. I majoriteten av samtalen är det Sverigedemokraterna som blir det centrala samtalsämnet när deltagarna diskuterar frågan.

"Men som vi har sett har rasismen växt här i Sverige väldigt mycket. SD växer bara dag för dag." (Kille, Kalmar)

"Som jag sa, till exempel med politiken och politiken påverkar mycket samhället också. Så om SD höjs, det påverkar samhället, mindre flyktingar." (Kille, Stockholm)

Samtalsdeltagarna kopplar det budskap som Sverigedemokraterna för fram till en polarisering i samhället. Flera av ungdomarna med utländsk bakgrund beskriver retoriken från Sverigedemokraterna som hotfull och att det i många fall är svårt att dra en skiljelinje mellan invandrare och svenska medborgare med utländsk bakgrund. Ungdomarna anser att det är problematiskt om de som är födda och uppväxta här, men som eventuellt har föräldrar eller far- och morföräldrar med utländsk bakgrund, inte kan identifiera sig som svenska, vilket de menar att Sverigedemokraternas retorik innebär. Andra anser att både våldsbejakande extremism och Sverigedemokraternas politik får för mycket uppmärksamhet av andra politiker och i medierna. Framför allt menar de att budskapen som förs fram får ett för stort genomslag i förhållande till hur troliga de är.

"Så även om det här våldet växer fram och det är inget vi kan göra direkt åt det, vi ... eller, det kommer alltid finnas där, men vi kommer alltid hantera det på olika sätt. Det beror också lite på hur våldsamt det är, om man ska jämföra det där med Jimmie Åkesson och Paris till exempel. Han vill ju skicka ut invandrare från Sverige. Det är inte säkert det kommer hända, men ändå gör vi det till en stor grej, trots att det är ... osannolikt." (Kille, Kalmar)

Samtidigt uttrycker vissa deltagare en oro för hur de skulle påverkas av ett eventuellt maktskifte.

- (i) "Vill han skicka ut, eller han bara vill stoppa, alltså inte ta in mer? Han kan inte skicka ut mig?"

- (ii) Han vill skicka ut dem och sen inte ta in några fler.

- (iii) Ja. Vänta. Han kan inte skicka tillbaka dig för du har svenskt medborgarskap." (Ungdomar, Kalmar)

I ungdomarnas beskrivningar av hot mot samhället och demokratin är det inte den våldsbejakande extremismen som samtalen kretsar kring, utan snarare ett politiskt parti. Det kan tänkas vara en konsekvens av den egna definitionen av våldsbejakande extremism som ungdomarna utgår från i sina resonemang. I denna definition ingår rasism, främlingsfientlighet och diskriminering, och de beskriver dessa polariserande uttryck som en eventuell grogrund för radikala eller extremistiska idéer.

SEGREGATION OCH INTEGRATION

När ungdomarna diskuterade våldsbejakande extremism som ett hot mot samhället eller demokratin var det frågor om segregation och integration som var mest förekommande och vållade mest diskussion på samtliga platser. Även inom ramen för dessa beskrivningar bör vi förstå våldsbejakande extremism utifrån ungdomarnas egen definition av begreppet. Det handlar både om hur Sverige som land väljer att ta emot och placera nyanlända till hur befolkningsfördelningen ser ut i städerna runt om i landet. Samtalsdeltagarna efterfrågar fler aktiviteter från kommunalt håll som uppmuntrar till möten mellan människor med olika bakgrund.

"Jag har hamnat i flera såna sitsar att när man har förklarat vilket område man är ifrån, om jag märker att personen drar sig tillbaka lite grann då brukar jag rakt av fråga 'är det beroende på vilket område jag är ifrån som stör dig, för du känner inte mig som individ, du känner mig bara för det stället jag kommer ifrån helt enkelt.'" (Kille, Stockholm)

Ett bostadsområde eller en förort kan förknippas med en händelse eller ett antal återkommande händelser som bidragit till negativ publicitet. Stämpeln som orten får återspeglar sedan hur människor som bor där uppfattas av omvärlden. Enligt samtalsdeltagarna är det däremot sällan som omvärlden får höra om bra saker som händer där.

Vid samtalen blir den pågående flyktingsituationen och antalet nyanlända som kommer till Sverige ytterligare en dimension som diskuteras i termer av integration och segregation. Utifrån egen erfarenhet kritiserar några av samtalsdeltagarna det offentliga strategin att placera flyktingar och nyanlända i områden där det redan bor många med utländsk bakgrund. De menar att detta är en bidragande orsak till att det kan vara svårt för flyktingar att lära sig språket och etablera sig i det svenska samhället. Samtalsdeltagarna menar att det finns risker med att personer inte integreras, inte lär sig språket eller isoleras på särskilda boenden skilda från resten av samhället. Framför allt förstärker det polariseringen i samhället och cementerar idéer om olikhet, det så kallade vi och dom-perspektivet.

"Jag tycker de borde ha mer kontakter med andra kommuner och försöka nå ut till ungdomarna speciellt, för det är de som kommer växa upp. Och försöka göra så att de känner samhörighet, och inte så att det blir typ vi och dom, allt det här. Alltså någonting, försöka arbeta för oss. För vi ser inte så mycket egentligen. Det är mycket som sker när folk är ute. Typ nu, jag såg den här anslagstavlan, de håller på med massa grejer, fast det är ingen som vet." (Tjej, Göteborg)

Samtalsdeltagarna menar att det ofta pratas om flyktingar eller personer med utländsk bakgrund, invandrartäta bostadsområden eller ungdomsgång som ett problem. Vidare poängteras att dessa personer sällan har en lösning eller vill vara en del av lösningen på det problem som de beskriver. Samtalsdeltagarna beskriver dylika diskussioner som främlingsfientliga eller uttryck för en rädsla för det som är annorlunda. De menar att rasism och främlingsfientlighet på senare år har normaliserats både i samhället och i den offentliga debatten. Vidare beskrivs Sverige som ett mångkulturellt land, där personer med olika religiös och etnisk bakgrund samsas. Samtalsdeltagarna menar att segregeringen på senare år gått väldigt fort, och att inte tillräckligt mycket görs för att motverka de negativa konsekvenser som kan komma av den.

Detta upplever samtalsdeltagarna har lett till att främlingsfientlighet och polarisering tilltagit och i dag är ett reellt hot mot sammanhållningen i samhället. Det är klyftor som enligt dem leder till att högerextrema och islamistiska organisationer kan attrahera anhängare på respektive extremkant. Personerna som attraheras av dessa våldsbejakande miljöer är enligt samtalsdeltagarna individer som ofta känner sig svikna av samhället eller personer som helt enkelt hittar ett sammanhang där de passar in, synliggörs och får ett syfte.

SLUTDISKUSSION

I *Främmande är skrämmande* beskriver vi ungas perspektiv på våldsbejakande extremism. Det är inte unga i generell bemärkelse utan sex grupper av unga i Stockholm, Göteborg och Kalmar i december 2015. De tankar, funderingar och erfarenheter som framkommer bör ses som dessa personers tankar, funderingar och erfarenheter. Skriften är ett komplement till de tre kunskapssammanställningar som myndigheten i samarbete med externa forskare tagit fram för att bidra med ett genusperspektiv i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Utifrån de diskussioner som uppstod vid samtalen går det att urskilja några olika teman:

- det finns flera vägar in i våldsbejakande extremism
- medie- och informationskunnighet är viktigt att lyfta fram i det förebyggande arbetet
- rasism, främlingsfientlighet och diskriminering är strukturella problem som upplevs vara kopplade till våldsbejakande extremism.

DET FINNS FLERA VÄGAR IN I VÅLDSBEJAKANDE EXTREMISM

Ungdomarna ger en bild av att vägarna in i våldsbejakande extremism, i detta fall främst våldsbejakande islamistisk extremism, kan vara ganska olika. En del verkar ha rest till något, ett äventyr eller en mindre kravfylld vardag, medan andra upplevs ha rest från något, exempelvis ekonomiska problem. De ger en bild av att vissa inte har varit särskilt religiöst kunniga och att vissa säkert har attraherats av de bilder och filmer som delas via internet.

Det framgår också tydligt att det finns vissa genusmönster i det som ungdomarna berättar. Detta är däremot något som de själva inte uppmärksammar. Samtalsdeltagarna beskriver att pullfaktorer kan vara olika för tjejer och killar utan att sätta dem i relation till varandra. Det är

vanligt att genusperspektivet inte kommer naturligt för personer som inte lärt sig eller arbetat med det tidigare. Men att ha ett genusperspektiv behöver inte vara krångligare än att identifiera dessa skillnader, relatera dem till varandra och sedan ställa sig frågan varför det ser olika ut för killar och tjejer.

Avsaknaden av sådana analyser visar på behovet av att tillsammans med unga arbeta både med en förståelse av genusperspektivet men också med hur konstruktioner av kön skapas i interaktionen mellan människor, i populärkultur och i medierna. Överallt omkring oss konstrueras och reproduceras olika förståelser av vad kön kan vara och är, dessa tillsynes självklara beskrivningar behöver kontinuerligt utmanas för att inte fixera en viss stereotyp beskrivning av kön som den riktiga.

Ungdomarna beskriver återkommande begreppet våldsbejakande extremism som svårt och krångligt. För personer som möter unga dagligen i sitt arbete eller på annat sätt kommer i kontakt med dem, är detta något att ta till sig. Det är bättre att möta unga i ämnen som är relevanta för dem, utifrån våra samtal med unga om våldsbejakande extremism är sådana ämnen exempelvis rasism, främlingsfientlighet, segregation, inflytande och diskriminering. När sådana frågor ska diskuteras finns det inget egenvärde i att fastna i begreppet våldsbejakande extremism. Utan huvudsaken är att frågor om våld, ideologier och deras konsekvenser för samhälle och individer lyfts och att samtalet anpassas till deltagarna och utgår från frågor som är relevanta för dem.

Denna skiftande bild av unga som dras till våldsbejakande islamistisk extremism, behovet av kunskap om genusperspektivet och behovet av att i samtal med unga möta dem i frågor som är viktiga för dem leder tanken till att även förebyggande insatser bör vara flera och varierande och ges till unga tidigt som en del i ett brett våldsförebyggande arbete.

MEDIE- OCH INFORMATIONSKUNNIGHET ÄR VIKTIGA FAKTORER I ETT FÖREBYGGANDE ARBETE

Ungdomarna beskriver återkommande medierna och mediernas rapportering som problematisk. Medierna har en viktig samhällsfunktion som faktabaserade och nyanserade förmedlare av nyheter, vilket blir problematiskt om de upplevs behandla olika typer av gärningsmän på olika sätt i rapporteringen. Samtidigt menar ungdomarna att det ofta talas om en viss grupp människor, men sällan med. I dessa situationer finns det även brister i representationen, det vill säga vem som talar om gruppen eller grupperna. Vid ett flertal tillfällen beskrivs mediernas rapportering med skepsis, ungdomarna menar att de bara vill tjäna pengar eller att de har en dold agenda. Det är idéer och tankar som ligger i linje med det som exempelvis högerextrema grupper vill föra fram om etablerade nyhetsmedier. Ett flertal högerextrema nyhetsajter profilerar sig som "sanningssägare", det är en retorik som blir allt vanligare och ofta anspelar på att traditionella nyhetsmedier inte säger "hela sanningen". En liknande retorik går att spåra i IS propagandatidning Dabiq där den "verkliga" bilden av förtrycket mot muslimer i väst uppges beskrivas.

Gemensamt för både högerextrema och IS-inspirerade webbplatser eller tidningar är att båda samtidigt har en antisemitisk agenda. Det kan sägas pågå en kamp om vem som förmedlar rätt bild av verkligheten. Och även om de etablerade nyhetsmedierna använder sig av journalistiska metoder som närhetsprincipen eller dramaturgiska inslag i rapporteringen, har dessa

nyhetsbyråer lagar och regler att förhålla sig till och som de behöver stå till svars inför om de gör fel. Något som inte går att säga om högerextrema eller IS-inspirerade grupper eller andra aktörer som fabricerar nyheter på internet.

I stort sätt alla unga mellan 13 och 25 år har tillgång till internet och har en profil i någon av de sociala gemenskaper som finns. Vikten av att kunna agera källkritiskt och granska avsändaren till olika nyheter, artiklar och videor blir därmed allt viktigare. Både IS och högerextrema grupper använder sociala medier och internet för att sprida sin propaganda. Ofta kan dessa budskap packeteras i populärkulturell estetik för att locka unga personer. För att kunna hjälpa unga att upptäcka detta och stärka dem som medvetna medieanvändare är utbildning och diskussioner kring medie- och informationskunskap, både från lärarna i skolan och från föräldrar och syskon i hemmet, väldigt viktigt.

RASISM, FRÄMLINGSFIENTLIGHET OCH DISKRIMINERING

Under samtalen stod det ganska tidigt klart att ungdomarna hade en annan definition än regeringen av vad som bör inkluderas i begreppet våldsbejakande extremism. Till skillnad från det fokus som regeringen har på tre olika våldsbejakande miljöer, är ungdomarnas definition bredare och innefattar strukturella problem som finns i samhället. Vid diskussionerna beskriver deltagarna rasism, främlingsfientlighet och diskriminering som uttryck för våldsbejakande extremism.

En majoritet av deltagarna vid samtalen hade utländsk bakgrund. Deras berättelser om rasism och övergrepp kan inte betraktas som representativt för alla unga, men pekar tydligt på de strukturella problem som vissa grupper av unga möter i Sverige i dag. Ett exempel som lyfts är hur det skapas ett vi och dom-perspektiv. Detta perspektiv handlar om maktpositioner och uppstår när en person pratar om någon annan person eller grupp av personer och tillskriver den personen eller gruppen stereotypa särdrag. Det handlar om att en person som innehar en strukturell maktposition talar om ett subjekt, och inte till eller med. Den som omtalas får inte möjlighet eller saknar befogenhet att synliggöra sin egen position. Den omtalades position konstrueras utifrån de beskrivningar som tillskrivs denne av personen i maktposition. Det handlar ofta om uppdelningar som väst/öst, vit/svart eller man/kvinna, orden är varandras motsatser och är ömsesidigt beroende av varandra för att existera.

Som exempel kan en beskrivning av öst eller Mellanöstern enbart genereras mening i förhållande till sin motsats västvärlden. Eller en person som bor ”i förorten” kontra ”inte i förorten”. Förorten tilldelas stereotypa särdrag som skiljer den från att inte bo i förorten och i stället i exempelvis innerstan. Denna beskrivning flyttas sedan över på personerna som bor i de olika orterna och upprättar en stereotyp referensram för hur de kan förstås.

Flera av ungdomarna lyfte i samtalen behovet av mötesplatser och goda förebilder eller mentorer. Det handlade framför allt om att personer med olika bakgrund inom ramen för kommunala eller ideella arrangemang får möjlighet att träffa och utbyta erfarenheter med varandra. Det görs mycket bra saker i kommunerna, men ofta riktas dessa aktiviteter enbart mot en viss grupp av unga, eller till ett visst geografiskt område. Det är sällan som unga från olika områden får möjlighet att på riktigt interagera med varandra.

Ungdomarna menar att det ofta kommer offentliga aktörer med enkäter eller en massa frågor som de ställer till dem och sedan går. Det är sällan eller aldrig någon som varit och intervjuat eller bett dem svara på en enkät som sedan återkopplar vad ungdomarnas deltagande resulterat i. När ungdomarna märker och känner att det offentliga gör något för dem, lyssnar på dem och återkopplar vilka effekter deras ord och idéer har haft märker de att de kan göra och också gör skillnad. Den vetskapen är viktig att ha med sig i det förebyggande arbetet, för det handlar om att inkludera unga i de demokratiska processerna och visa att deras röster kan göra skillnad. Det är viktigt mot bakgrund av att ungdomarna beskriver en av pullfaktorerna till våldsbejakande miljöer som en makt att forma sitt eget liv och göra skillnad.

Det råder inga tvivel om att ungdomarna tycker det finns viktigare saker som påverkar dem mer i vardagen än vad våldsbejakande extremism gör. Redogörelsen i detta kapitel och samtalen med unga har fokuserat på frågan om våldsbejakande extremism, men som en person säger:

”Vi har inte lagt något åt sidan bara för att vi diskuterar det här.” (Kille, Stockholm)

Det är en beskrivning som kan anses gemensam för samtliga deltagare, här lyfts andra stora frågor fram som miljö, fattigdom och framtid. Men även segregationen och vi och domskapandet poängterades som mer akuta frågor i ungdomarnas vardag. Frågan om andra saker som påverkar deras vardag fick avrunda samtliga samtal. Det gjorde att den sista punkten inte genererade lika långa diskussioner, men ändå ger en ögonblicksbild av vilka frågor ungdomarna tänker på och diskuterar vardagligen.

REFERENSER

Kulturdepartementet (2015). *Uppdrag till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor att utveckla ett genusperspektiv i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism*. Ku2015/01868/D.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2014a). *Grupper, maskulinitet och våld*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2014b). *Inget att vänta på*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016a). *Ung och extrem. Om våldsbejakande vänsterextremism*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016b). *Ung och extrem. Om våldsbejakande islamistisk extremism*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016c). *Ung och extrem. Om våldsbejakande högerextremism*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Regeringens proposition 2013/14:191 *Med fokus på unga – en politik för goda levnadsvillkor, makt och inflytande*.

Regeringens skrivelse 2014/15:144 *Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism*.

Elektroniska referenser:

Expo skola, jihad.

<http://skola.expo.se/jihad>, 16 mars 2016.

Nationalencyklopedin, jihad.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/jihad->, 1 mars 2016.

Främmande är skrämmande – ungas röster om våldsbejakande extremism

I Sverige finns huvudsakligen tre våldsbejakande extremistiska rörelser: högerextremism, islamistisk extremism och vänsterextremism. Många som väljer att ansluta sig är ungdomar och unga vuxna.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor har fått i uppdrag av regeringen att bidra till att kommuner och organisationer har ett genusperspektiv i sitt förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism. Forskningen visar att extremistisk propaganda riktas mot unga och anspelar på ideal om hur tjejer och killar förväntas vara.

Skriften du nu har framför dig innehåller ett axplock åsikter och erfarenheter som kommit fram under sex fokusgruppsamtal med totalt 48 ungdomar mellan 15 och 25 år.

Främmande är skrämmande är ett komplement till serien *Ung och extrem* där myndigheten tagit reda på mer om unga, genus och extremism. Läs också *Ung och extrem – om våldsbejakande högerextremism*, *Ung och extrem – om våldsbejakande islamistisk extremism* och *Ung och extrem – om våldsbejakande vänsterextremism*.